

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ В УКРАЇНІ

Виконано аналіз стану імплементації європейських норм вищої освіти в Україні, встановлено, що процесу реформації системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні заважає відсутність глибокого системного розуміння сутнісних засад цього процесу на світоглядному рівні, окрему увагу приділено академічній мобільності та програмам підготовки наукових кадрів, визначено кроки, необхідні для розбудови системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, яка б відповідала сучасним європейським принципам.

Ключові слова: система підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, академічна мобільність, ґабілітація, освітні стандарти, дослідницькі програми.

Постановка проблеми. У сучасному світі остаточно сформувалася і отримала визнання нова парадигма вищої освіти, яка заснована на компетентнісному підході та ідеях мобільності. В Україні процеси формування системи вищої освіти на основі цієї парадигми йдуть до свого завершення, але, коли йдеться про підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації, виникає низка труднощів і проблем, які гальмують формування сучасного й конкурентоспроможного науково-освітнього середовища в Україні.

Найважливішим напрямом сучасної наукової думки є інтеграція вищої освіти та науки з метою пріоритетного розвитку новітніх наукових досліджень, орієнтованих на становлення розвиненого громадського суспільства. Зміни в освітній діяльності України за останні роки, зростання професійної, міжгалузевої та інших видів трудової мобільності змушують по-іншому поглянути на проблему підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації.

Мета статті: виконати аналіз сутнісних засад імплементації європейських норм вищої освіти в Україні, визначити кроки, необхідні для розбудови системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, яка б відповідала сучасним європейським принципам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні проблеми і труднощі, які виникають в Україні у процесі підготовки науковців відповідно до нової парадигми вищої освіти досліджували науковці: В. Бахрушин [1], Т. Борова [2], Ю. Гришук [3], Н. Гуляєва [4], Г. Корчова [5], В. Радкевич [6], І. Реґейло [7], С. Сисоєва [8], О. Спірін [9], В. Wachter [10] та інші. Однак в Україні процес підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації ще потребує глибокого та комплексного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Болонська система, яка отримала визнання в європейському освітньому співтоваристві, передбачає присудження трьох наукових рівнів: бакалавр, магістр та доктор філософії. У той же час у національних системах різних країн вона дозволяє вводити додаткові освітні рівні з урахуванням національних традицій, стану економіки та вимог ринку праці.

З огляду на це в Україні прийнята п'ятирівнева система наукових ступенів, яка передбачає впровадження таких кваліфікацій, зокрема молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії та доктор наук (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння Болонської та вітчизняної систем наукових ступенів

Болонська система присудження ступенів вищої освіти	Українська система присудження ступенів вищої освіти
	Молодший бакалавр
Бакалавр	Бакалавр
Магістр	Магістр
Доктор філософії	Доктор філософії
	Доктор наук

Уведення рівня наукової кваліфікації "молодший бакалавр" пов'язане із намаганням побудови в Україні високотехнологічного суспільства. Адже на сьогодні для того, щоб стати класним автомеханіком, необхідно мати знання на рівні кваліфікованого інженера, а для того, щоб бути навіть перукарем у сучасному салоні краси, необхідно мати інтелект та володіти знаннями не меншими, ніж у хіміка середини минулого століття.

Кваліфікація "молодший бакалавр" запозичена із системи вищої освіти США, де в якості самостійного рівня вищої освіти існує ступінь Associate Degree – професійна кваліфікація, приблизно порівняна із кваліфікацією випускника технікуму. У США кваліфікація Associate Degree дозволяє молодій людині раніше та з меншими фінансовими витратами вийти на ринок праці, раніше отримати професійний досвід та, можливо, навіть перегнати того, хто весь цей час готувався стати бакалавром. Роботодавець при цьому отримує більш дешево, але якісно підготовлену робочу силу. Безумовно, цей ступінь передбачає наявність у країні широкого, динамічного ринку праці. При цьому він як і ступінь молодшого бакалавра в нашій країні, на нашу думку, відповідає початковій

вищій освіті. В Україні, де отримання ступеню поки ще є питанням престижу, а не ринку праці, потрібні певні зусилля з боку освітян, щоб ступінь молодшого бакалавра в українському суспільстві отримав стійке визнання.

Уведення п'ятого ступеня – доктор наук – у нашої державі викликане тим, що їй у спадок залишилася дворівнева система наукових ступенів – кандидат та доктор наук. Болонська ж система передбачає лише один освітньо-науковий ступінь – доктор філософії. У той же час в Україні продовжують плідно працювати доктори наук, які залишилися від попередньої системи і було б несправедливо позбавити їх статусу в науці, який вони отримали у минулі роки. У країнах Прибалтики, які першими з колишніх республік СРСР інтегрувалися до європейського співтовариства, спостерігалася аналогічна ситуація. Після їхнього виходу зі складу Союзу там було введено європейську градацію наукових ступенів. У зв'язку із цим кандидати наук спочатку автоматично стали докторами філософії, а для того, щоб відокремити попередніх докторів від кандидатів, докторів наук автоматично ґабілітували.

Процес присвоєння ступеня ґабілітованого доктора наук (doctor habilitatus, Dr. habil.), який прийнятий у сучасній Німеччині, Франції та ще низці країн, покликаний виправляти недоліки однорівневої Болонської системи. Цей процес полягає в тому, що присудження ступеня доктора наук проводиться невеликим колективом визнаних учених, бажано із залученням зарубіжних. Кожен університет прагне мати у своєму викладацькому складі ґабілітованих докторів наук – від цього залежить рейтинг закладу вищої освіти (ЗВО). Доктори філософії прагнуть отримати ґабілітацію, адже це дозволяє їм зайняти більш престижну, добре оплачувану посаду. Звичайно, доктор ґабілітований у регіональному університеті, ніколи не буде прирівнюватися до доктора, ґабілітованого у визнаному національному університеті. Але такий стан буде спонукати регіональні університети підвищувати свій рейтинг до рівня національного і це сприятиме розвитку науки в Україні в цілому. Держава, дотримуючись рекомендацій Болонського процесу, не повинна втручатися в процедуру ґабілітації. Саме така політика підтримується університетами Німеччини та інших європейських держав. Роль держави у цьому процесі зводиться до мінімуму. У той же час, на нашу думку, кожна держава зобов'язана, як мінімум, створити і вести загальнодоступний реєстр ґабілітованих докторів наук, де і яким складом учених було ґабілітовано того чи іншого науковця. Це запобігатиме фальсифікації і підвищить відповідальність тих учених, які проводили процедуру ґабілітації, а також того закладу вищої освіти, де ця процедура відбувалася.

В університетах США існує традиція поряд із академічними присуджувати професійні докторські ступені. Академічні докторські ступені присуджуються здобувачам, які

визнані готовими до дослідницької діяльності. Професійні докторські ступені (First-professional Degree) надаються тим, хто займається не дослідженнями в науці, а певною професійною діяльністю, наприклад, правом, медициною тощо. Для набуття докторського ступеня із професії у США після отримання ступеня бакалавра необхідно пройти додаткове навчання протягом декількох років. Ступінь доктора за професією (J.D. – Juris Doctor, M.D. – Doctor of Medicine) присвоюється у США переважно в тих сферах, де для професійної діяльності потрібна ліцензія.

Ситуація з набуттям докторського ступеня за професією певною мірою нагадує систему післядипломної освіти. В Україні підвищення професійної кваліфікації в системі вищої освіти не передбачає присудження відповідного ступеня. Така система в Україні існує головним чином у формі короткострокових курсів. Таким чином, здійснюється принцип "навчання протягом усього життя". Закінчення таких курсів, на жаль, не стає подією у житті професіонала. Отримання диплому доктора із професії, за аналогією того, як це робиться у США, суттєво підвищило б і рейтинг особи, і престиж цієї форми вищої освіти. Безумовно, це потребуватиме кардинального реформування системи післядипломної освіти, розроблення і прийняття відповідних правових норм.

Зазначимо, що ступінь "доктор наук", який прийнято в Україні, не зовсім відповідає ані ступеню ґабілітованого доктора наук (doctor habilitatus, Dr. habil.), який прийнято у сучасній Німеччині, Франції та ще в низці країн, ані ступеню D. Sc. (Doctor of Science), який присуджується в США та деяких інших країнах (табл. 2).

Таблиця 2

Україна	Німеччина	США	
		Академічні рівні	Професійні рівні
Молодший бакалавр	—	Доцент	Доктор за професією
Бакалавр	Бакалавр	Бакалавр	
Магістр	Магістр	Магістр	
Доктор філософії	Доктор філософії	Доктор філософії	
Доктор наук	ґабілітований доктор	—	—

В Україні доктор наук – це науковий ступінь, який здобувається особою на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

В Україні, на нашу думку, введення, а краще сказати, збереження наукового ступеня "доктор наук" у системі класифікації наукових посад, відображає по суті прагнення зберегти еліту української науки, що залишилася з колишніх часів. Адже якщо умовою отримання ступеня "доктор наук" в Україні є проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях, то це зовсім не рівень кваліфікації, а здійснення інтелектуального внеску в науку. Це, так би мовити, повернення до старої системи присвоєння наукового ступеня на підставі індивідуального вкладу в науку. У той же час такий підхід до присудження наукового ступеня доктора наук дещо порушує логіку Болонської системи, згідно з якою система освіти відповідає тільки за рівень освіти, але не оцінює науковий внесок претендента.

У Законі України "Про вищу освіту" [11] зазначено стандарти двох типів: стандарт освітньої діяльності та стандарт вищої освіти. Стандарт освітньої діяльності – це сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного й інформаційного забезпечення освітнього процесу закладу вищої освіти і наукової установи. Він розробляється для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами та є обов'язковим до виконання всіма закладами вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування, а також науковими установами, що забезпечують підготовку докторів філософії та докторів наук. Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту і результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Він розробляється для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовується для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ). Аналіз літератури свідчить, що основна увага освітян приділяється стандарту вищої освіти, а про стандарт освітньої діяльності нібито забувають. На нашу думку, у закладах вищої освіти більш уваги слід приділяти стандартам освітньої

діяльності, їхньому науковому обґрунтуванню, адже саме вони забезпечують рівень підготовки здобувачів вищої освіти. Найсуворіша деталізація у цих стандартах має стати предметом найретельнішої уваги з боку освітньої спільноти та державних інституцій.

Інтерес у освітянської спільноти викликають стандарти освіти саме з точки зору забезпечення за їх рахунок академічної мобільності. У наукових публікаціях [3, 10] розрізняють академічну та професійну мобільність. Академічна мобільність у цих публікаціях поділяється на внутрішню і зовнішню, яка може також виступати як міжнародна. Академічна мобільність в ідеалі – це можливість розпочати навчання в одному закладі освіти, продовжити в іншому, зокрема європейському, а потім знову повернутися на Батьківщину. Академічна мобільність стимулює заклади вищої освіти України підвищувати рівень викладання, наближуючи його до європейських стандартів [5]. При цьому слід мати на увазі, що міжнародна мобільність може сприяти відтоку перспективних кваліфікованих кадрів за кордон.

На основі стандартів вищої освіти розробляються програми підготовки кадрів вищої кваліфікації в Україні. Програми підготовки докторів філософії відповідно до Закону України "Про вищу освіту" мають освітню та дослідницьку складові. Освітня складова має науково-педагогічну спрямованість і передбачає фундаментальну освітню та методологічну підготовку, поглиблене вивчення дисциплін за відповідними напрямками й формування відповідних світоглядних засад у здобувачів ступеня "доктор філософії". З метою забезпечення академічної та професійної мобільності освітні програми докторантури повинні відповідати акредитованим докторським програмам провідних закордонних закладів освіти за аналогічними спеціальностями підготовки. Теоретичне навчання має складатися із циклу базових, профільюючих і елективних дисциплін.

Стосовно дослідницької складової програм підготовки докторів філософії (PhD) слід визнати, що у більшості закладів вищої освіти України вони формулюються лише у загальних рисах і зазвичай включають такі складові: проведення наукових та експериментальних досліджень, виступи на конференціях і семінарах, публікація статей, підготовка тексту дисертації. Водночас, при цьому ставляться вимоги, які наближують програми підготовки докторів філософії в Україні до програм підготовки кандидатів наук минулих часів і суттєво перевищують вимоги Болонського процесу. Зокрема, такі програми мають:

- 1) бути актуальними, містити наукову новизну та практичну значущість;
- 2) базуватися на сучасних методах обробки й інтерпретації даних, виконуватися з використанням сучасних методів наукових досліджень;
- 3) містити експериментально-дослідницькі (методичні, практичні) розділи за положеннями, що виносяться на захист.

Зазначене свідчить про дещо формальний підхід до формування дослідницької складової програм підготовки докторів філософії в Україні. Навпаки, провідні університети світу не обмежуються викладенням формальних вимог до програм підготовки і пропонують власні програми конкретних наукових досліджень. У провідних університетах кількість програм, що пропонуються, досягає 200. Інформацію про ці програми університети публікують на власних сайтах. Перспективні здобувачі мають можливість вибрати для себе бажану програму. В Україні така традиція відсутня. Справа в тому, що університети

світового рівня активно ведуть наукові дослідження. Вони мають для цього необхідні кадрові та матеріальні ресурси. Наприклад, професор, який проводить дослідження поведінки тонких феромагнітних плівок у діапазоні радіочастот, може доручити своєму аспіранту проведення експериментів в умовах, коли плівки мають підвищений вміст марганцю. Для цього університет повинен мати необхідне обладнання та матеріали. Якщо професор веде дослідження у сфері юридичного забезпечення безпеки, він може, наприклад, запропонувати аспіранту виконати аналіз сутності професійного ризику, що виникає в процесі виконання службових завдань у районі проведення бойових дій. При цьому професор отримує зацікавленого помічника, а наука збагачується новими знаннями. Для цього професор повинен не тільки читати лекції, але і вести дослідницьку роботу в університеті. Але здобувач наукового ступеня може прийти до аспірантури зі своєю власною програмою. Якщо ця програма укладається у межі ліцензії, отриманої університетом, якщо він володіє необхідними матеріальними ресурсами, є професори, які зацікавлені у консультуванні дисертаційної роботи, то здобувач може бути прийнятий на навчання. Йому буде запропонована освітня програма, метою якої є формування у нього наукового світогляду і громадянської відповідальності. На нашу думку, саме такий підхід до формування наукової компоненти програми підготовки докторів філософії має переважати в системі вищої освіти в Україні. Тут слід іти шляхом формування індивідуальних, навіть унікальних, програм.

Особливий інтерес становить підготовка фахівців за ступенем "доктор наук", яка в Україні являє собою другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії (Ст 5. п. 7 Закону України "Про вищу освіту" [12]). У Законі України "Про вищу освіту" не йдеться про програми підготовки докторів наук у системі освіти. Стверджується лише, що ступінь доктора наук в Україні здобувається на науковому рівні вищої освіти шляхом публічного захисту наукових досягнень, отриманих здобувачем, як це має бути на увазі у попередній науковій роботі. Постановою від 23 березня 2016 р. № 261 "Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)" [13] передбачено підготовку докторів наук у формі завершення ними роботи над власними науковими дослідженнями з метою оформлення їх результатів для підготовки публікацій до захисту для здобуття ступеня доктора наук. Ключове слово тут "оформлення". Це означає, що підготовка докторів наук в Україні не передбачає освітньої складової. Система освіти у цьому випадку забезпечує лише атестацію здобувачів цього найвищого ступеня вищої освіти (Ст. 6 Закону України "Про вищу освіту"). Це зближує ступінь доктора наук в Україні зі ступенем ґабілітованого доктора наук у Європі, але потребує певного врегулювання цього питання на правовому рівні. Без такого врегулювання мета входження української освіти до європейської спільноти, на нашу думку, не може бути досягнена.

Для підготовки фахівців на рівні докторів наук вітчизняними закладами вищої освіти України Закон України "Про вищу освіту" передбачає можливість відкриття докторантури за рішенням ученої ради закладу, але за умов наявності підстав для цього. Відповідно до статей 5 та 6 Закону України "Про вищу освіту" перебування у докторантурі пов'язане лише із завершенням наукових

досліджень минулих років шляхом доведення їх до вигляду, придатного для подання до захисту, остаточного оформлення і проведення необхідних процедур. Відповідно, програма перебування в докторантурі, що включає етапи підготовки та форми контролю їх виконання, має формуватися виключно виходячи із цих завдань і принципів, залишаючи, у той же час, високі вимоги до кваліфікації цієї категорії вчених, які, як свідчить аналіз національних рамок кваліфікації [14], перевищують приписи Європейських рамок кваліфікації EQF щодо наукових кадрів вищої кваліфікації [15].

Висновки. Сучасний стан системи підготовки наукових кадрів в Україні характеризується відсутністю глибоких наукових досліджень щодо реальних наслідків і можливих перспектив імплементації європейської системи в Україні на світоглядному рівні. У зв'язку з цим пропонуються такі першочергові кроки удосконалення системи підготовки кадрів вищої кваліфікації в Україні:

- продовжити наукові дослідження системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні з метою забезпечення ефективного входження до європейського освітнього співтовариства;
- детально проробити і прийняти правові норми, які за прикладом Прибалтійських держав дозволять автоматично надати ступінь доктора філософії всім кандидатам наук, які цього забажають і мають право, а докторів наук визнати габілітованими;
- провести реформування української системи післядипломної освіти з метою надання закладам, які працюють у сфері підвищення післядипломної освіти, права видавати випускникам диплом доктора у конкретній професійній сфері.

Список використаних джерел

1. Бахрушин В. Зауваження та пропозиції щодо проекту положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) / Володимир Бахрушин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/358-zauvazhennya-ta-propozitsiji-shchodo-proektu-polozhennya-pro-poryadok-pidgotovki-fakhivtsiv-stupenya-doktora-filosofiji-ta-doktora-nauk-v-aspiranturi-ad-yunkturi-ta-doktoranturi-vishchikh-navchalnih-zakladiv-naukovikh-ustanov>
2. Борова Т. А. Основні принципи застосування докторських програм на основі європейського досвіду / Т. А. Борова // Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 5–6 жовтня 2017 р.). – Запоріжжя: Запорізьк. нац. ун-т, 2017. – С. 216 с.
3. Гришук Ю. В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи // Освітлогічний дискурс: електронне наукове фахове видання. – К.: КУБГ, 2014. – № 2 (6). – С. 33–40 – Режим доступу: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/6#.U4M7NdJdXaQ>
4. Гуляева Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н. М. Гуляева // Матеріали VI щорічної між нар. конф. "Розбудова менеджмент-освіти в Україні" (17–19 лютого 2005 р., м. Дніпропетровськ). – К.: навч.-метод. центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2005. – С. 76–81.
5. Корчова Г. Л. Академічна мобільність здобувачів в умовах сучасного освітнього процесу / Г. Л. Корчова // Актуальні проблеми вищої педагогічної освіти. – Вісн. 144. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – С. 57–61.
6. Радкевич В. Принципи модернізації професійно-технічної освіти / Валентина Радкевич // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи : зб. наук. пр. – К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2011. – Вип. 1. – С. 7–22.
7. Регейло І. Ю. Підготовка фахівців за докторськими програмами у США / І. Ю. Регейло // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2011. – Вип. 1. – С. 116–121.
8. Сисоева С. Підготовка докторів філософії у галузі освіти: досвід провідних університетів світу / Світлана Сисоева, Ірина Регейло // Рідна школа. – 2016. – № 5–6 (травень – червень). – С. 13–17.
9. Спирін О. М. Сучасні вимоги та зміст підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті / Олег Спирін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Т. 56. – № 6. – С. 219–234.
10. Як в Україні створити сучасну систему підготовки докторів філософії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28851.pdf>.

11. Wachter B. Student Mobility in Europe : Recent Trends and Implications of Data Collection / Bernd Wachter // European Higher Education at the Crossroads. – pp. 387–410. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.springerlink.com/content/978-94-007-3937-6#section=1&locus=83>.

12. Закон України "Про вищу освіту" // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37–38. – ст. 2004.

13. Постанова від 23 березня 2016 р. № 261 "Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)" // zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0354-17.

14. Про затвердження Національної рамки кваліфікації // zakon.rada.gov.ua/go/1341-2011-n

15. Report "A Framework for Qualifications of the EHEA", by the Working Group on QF // Bologna process seminar in Copenhagen, 2005. – Jan 13-14 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf – 17. 02. 2013

References

1. Bachrushin V. Zauvazhenja ta propozitsiji shodo proektu polozhennja pro poradok pidgotovky fakhivciv stupenja doktora filisofii v aspiranture (adjunkturi) ta doktoranture vishih navchalnih zakladiv (naukovih ustanov) / Volodymyr Bachrushin. – [Elektronij resurs]: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/358-zauvazhennya-ta-propozitsiji-shchodo-proektu-polozhennya-pro-poryadok-pidgotovki-fakhivtsiv-stupenya-doktora-filosofiji-ta-doktora-nauk-v-aspiranturi-ad-yunkturi-ta-doktoranturi-vishchikh-navchalnih-zakladiv-naukovikh-ustanov>
2. Borova T. A. Osnovni pryncypy zastosuvannya doktorskykh program na osnovi evropskogo dosvidu / T. A. Borova // Pidgotovka doktoriv filisofiji (PhD) v umovah reformuvannya vishoi oosvity : materialy vseukrainskoji naukovo-prakticnoji konferenci (Zaporizha, 5-6 zhovtna 2017 r.). Zaporizha: Zaporizsky nacionalny universitet, 2017. – 216 s.
3. Gryshyk Y. V. Mizhnarodna akademichna mobilnistj v Ukrainy: problemy ta perspektivy / Osvitologichny dyskurs: elektrone naukove fahove vydanna. – K.: KUBG, 2014. – № 2 (6). – С. 33–40. – Rezhim dostupu: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/6#.U4M7NdJdXaQ>.
4. Gulaeva N. M. Mobilnistj vykladachiv i studentiv: problemy ta oorientyri / N. M. Gulaeva // Materialy VI shorichnoji miznarodnoji konferency "Rozbudova manadzment-osvity v Ukrainy" (17–19 lutogo 2005 roku m. Dnipropetrovsk). – K.: Navch.-metod. centr "Konсорциум iz udoskonalenna manadzment-osvity v Ukrainy", 2005. – S. 76–81.
5. Korchova G. L. Akademichna mobilnistj zdobuvachiv v umovach suchasnogo osvithnjogo procesu / G. Korchova // Aktualni problem dyshoi pedagogicnoji osvity. – Visnyk № 144. Seria: Pedagogicni nauky 2017, S. 57–61.
6. Radkevich V. Principy modernizacii profesionno-technichny osvity / Valentina Radkevich // Modernizacija profesionny osvity i navchanna. – K.: Institut profesionno-technicnoji osvity NAPON Ukrainy, 2011. –Vyp. 1. – С. 7–22.
7. Regajlo I. Y. Pidgotovka fahivciv za doktorskimy programamy u USA / I. Y. Regajlo // Neperervna profesijnna osvita: teorija i practika. – 2011. – Vyp. 1. – С. 116–121.
8. Sysoeva S. Pidgotovka doktoriv filisofiji u galuzii osvity: dosvid providnyh unaversitetiv svitu / Svitlana Sisoeva, Irina Regajlo // Ridna shkola, 2016. – № 5–6 (travenj – chervenj), S. 13–17.
9. Spirin O. M. Suchasni vumogy ta zmist pidgotovky naukovyh kadriv vyshoi kvalifikacii z informacijno-komunikacijnyh tehnology v osviti / Spirin Oleg // Informacijni tecnologiji i zasoby navchanna, 2016, Tom 56, № 6, С. 219–234.
10. Jak v Ukraini stvoryty suchasnu sistemu pidgotovky doktoriv filisofiji // euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28851.pdf.
11. Wachter, B. Student Mobility in Europe : Recent Trends and Implications of Data Collection/ Bernd Wachter// European Higher Education at the Crossroads, pp. 387–410. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.springerlink.com/content/978-94-007-3937-6#section=1&locus=83>.
12. Zakon Ukrainy Pro vyshu osvitu // Vidomosti Verhovnoji Rady (VVR), 2014, № 37-38, st. 2004.
13. Postanova vid 23 bereznya 2016 r. № 261 "Pro zatverdzhennja Poryadku podhotovky zdobuvachiv vyshchoji osvity stupeniv doktora filisofiji ta doktora nauk u Vyschchykh Navchalnykh zakladakh (naukovykh ustanovakh)", // zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0354-17.
14. Pro pohodzhennja materialiv Natsyonal'noy ramky kvalifikatsiy // zakon.rada.gov.ua / go / 1341-2011-pReport "A Framework for Qualifications of the EHEA", by the Working Group on QF // Bologna process seminar in Copenhagen, Jan 13-14, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf - 17. 02. 2013.
15. Report "A Framework for Qualifications of the EHEA", by the Working Group on QF // Bologna process seminar in Copenhagen, Jan 13–14, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf - 17. 02. 2013.

Надійшла до редколегії 13.05.18

Artemov V., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor National Academy of Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF THE EUROPEAN TRAINING SYSTEM CONSTRUCTION IN UKRAINE

It is shown that the implementation process of the European higher education system in Ukraine lacks a deep understanding of the real consequences and possible perspective of this process. Comparison of European and Ukrainian levels of higher education is performed. It is stated that the degree of junior bachelor can be claimed in the wide labor market. It is proved that the degree of doctor of sciences in Ukraine does not fully correspond to the degree of habilitated doctor of sciences in Germany and other countries, and the requirements to the level of qualification exceed the EQF requirements for these scientists. It is proposed to reform the Ukrainian professional development system to assign graduates a doctorate by profession as analogy with universities and higher professional schools in the United States. The most detailing of higher education standards should be the subject of the utmost attention from the educational community and state institutions in Ukraine. It is stipulated that the implementation of international academic mobility can contribute to the outflow of Ukrainian prospective skilled personnel abroad. It is stated that the research components of PhD-training programs should be followed by the formation of individual, non-formal, even unique programs. The laws of Ukraine do not provide for educational and research doctors of sciences training programs. It removes from the agenda the issue of doctoral studies programs in Ukraine, leaving, at the same time, high requirements for the qualification of this category of scientists that exceed the EQF requirements. It is proposed by the example of the Baltic states to grant automatically a PhD-degree to all candidates of science who so desire and who are entitled to it but former doctors of sciences to habilitate. It is suggested to continue scientific researches of Ukrainian higher education system in order to ensure effective entry into the European educational community.

Keywords: the system of training highly qualified scientific personnel, academic mobility, habilitation, educational standards, research programs

УДК 371.1

Х. Бахтіярова, канд. пед. наук, доц., проф.
Національний транспортний університет, Київ
І. Середіна, зав. навч. лаб. кафедри філософії та педагогіки,
Національний транспортний університет, Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Присвячено темі якості освіти на теренах України. Проаналізовано місце і роль якості європейської вищої освіти, а саме те, що Європейський союз розглядає якісну освіту, передусім, як інструмент економічного зростання на шляху до розбудови більш компетентно спроможної й динамічної спільноти. Забезпечення випускникам вищих навчальних закладів такого рівня підготовки, який водночас дозволяє би їм продовжувати освіту в будь-якій країні Євросоюзу та бути спроможним на ринку праці, вимагає застосування інших підходів у підготовці та вимірюванні навчальних досягнень студентів. Також розглядаються актуальні питання забезпечення якості навчання майбутніх інженерів-педагогів за допомогою компетентісного підходу. Стаття охоплює важливість моделювання компетенцій та особливості впровадження компетентного підходу в процес професійного навчання для випускників закладів вищої освіти професійних дисциплін. Проаналізовано питання значущості моделювання компетенцій і особливості впровадження компетентісного підходу в процес професійної підготовки майбутніх викладачів інженерних дисциплін у вищій школі.

Доведено, що якість професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів обґрунтовано викликає необхідність формування у студентів необхідних компетенцій, які поєднують знання, навички, уміння; здібності й риси особистості; показники загальної культури; уміння якісно виконувати професійні обов'язки. Набуття майбутніми фахівцями системи інженерних і психолого-педагогічних знань, навичок та умінь спрямовано на формування компетенцій, які слід розглядати як результат навчання за напрямом "Професійна освіта (транспорт)".

Ключові слова: якість освіти; професійна підготовка; конкурентоспроможність інженера-педагога; компетентність; компетентісний підхід у навчанні; види професійних педагогічних компетенцій.

Постановка проблеми. На земній кулі вже понад два десятки років під егідою ООН у другий четвер листопада щорічно відзначається *Всесвітній День якості*, девіз якого – "Якість в ім'я кращого життя". Тут інтегрується все: якість товарів та послуг, відносини, управління тощо. Це – квінтесенція, об'єднання всіх видів діяльності для того, щоб людина жила щасливо, а не була рабом свого існування. Разом із цим наприкінці ХХ ст. у світі розгорнулася геополітична конкуренція за якість життя, зокрема за якість інтелектуальних ресурсів країн. Саме тому відбуваються зміни у системах освіти більшості країн, спрямовані на підвищення освітнього рівня якості освіти. Політика якості становить основу внутрішньої освітньої політики багатьох країн і України зокрема.

Інтеграція України до загальноєвропейського простору, кардинальні зміни на ринку праці потребують перегляду традиційних підходів до підготовки інженерно-педагогічних кадрів вищої школи та моніторингу якості отриманих освітніх послуг. У зв'язку з цим детермінована необхідність аналізу сучасної інженерно-педагогічної освіти, визначення основних тенденцій, закономірностей, перспектив розвитку професійної підготовки майбутнього інженера-педагога, адже педагогічна діяльність такого

фахівця пов'язана із розв'язанням різних, постійно мінливих завдань, якість яких залежить від рівня спрямованих компетентностей.

Отже, у сучасних умовах постає питання "якість професійної підготовки" та пов'язаних із цим питань "компетенція", "компетентність", "компетентісний підхід".

Метою статті є розгляд проблем якості професійної освіти та компетентісний підхід як один із чинників їхньої реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень та публікацій засвідчив, що існує значний світовий теоретичний і практичний доробок у царині інтеграції та трансформації поняття "якість освіти", а також складових її досконалості: "компетенції", "компетентності".

Із кінця 1990-х років проблеми якості освіти активно розробляються на пострадянському просторі, продукуючи дедалі нові аспекти дослідження, що знайшло своє відображення в наукових пошуках В. Андрющенка, О. Величко, Ю. Зіньковського, К. Левківського, Т. Мірських, В. Болотова, Н. Щипачової та багатьох інших. Огляд існуючих джерел європейської оцінки якості вищої освіти переважно засвідчує такі світові концептуальні підходи:

- компетентісний розгляд проблеми якості через створення ключових елементів (освітніх стандартів, оцінки